

Josef Slezák:

UNIFIKOVANÁ SMĚNKA.

I. Úvod.

Jednotný směnečný zákon, připojený k ženevské úmluvě ze 7. června 1930 není pouhý vzor, který by mohl býti libovolně měněn a doplňován, nýbrž přímo již sjednaný zákonný text, jak se jej smluvní státy zavázaly zavést do svých právních řádů. To znamená, že ve všech státech, které přistoupily k ženevské úmluvě a splnily z ní plynoucí závazek, má směnka — s výjimkou uplatněných rezerv — stejné náležitosti a jsou s ní spjaty stejné právní následky. Obsahově totožnou legislativní úpravou ve zmíněných státech nebylo tedy směnečné právo jen asimilováno, nýbrž přímo unifikováno, takže vznikl typ směnky, který se sice v každém státě lišil něčím od dosavadní úpravy, ale shodoval se souběžnou úpravou v ostatních smluvních státech. Tento typ směnky, který má neobyčejný význam pro usnadnění mezinárodních směnečných styků, lze nazvat unifikovaná směnka.

Do našeho právního řádu zavádí unifikovanou směnku jednotný směnečný řád, vydaný a zavedený vlád. nařízením z 19. prosince 1940, č. 111/1941 Sb., který nabude účinnosti dnem 1. června 1941.

Zde jde o to, poukázati na důležitější novoty, které přináší unifikovaná směnka cizí, tedy vytknouti v hlavních rysech, v čem diferují ustanovení jednotného směnečného řádu o formě cizí směnky (čl. 1 až 10) od korespondujících ustanovení směnečného zákona č. 1/1928 Sb.

II. Směnečná doložka.

Ustanovení o směnečné doložce mění jednotný směnečný řád, pokud jde: 1. o její umístění, 2. o určení jazyka, v němž musí býti vyjádřena.

Ad 1.: Podle jednotného směnečného řádu (čl. 1, č. 1) musí býti směnečná doložka umístěna v textu listiny. Směnečný zákon vyžadoval (§ 3, č. 1), aby byla pojata v souvislý obsah listiny. Poněvadž obsahem listiny je její text, je změna jen v tom, že nové ustanovení nevyjadřuje výslovně požadavek, aby směnečná doložka byla uvedena v syntaktickou souvislost s platebním poukazem. Při výkladu pojmu text listiny třeba uvážiti, že směnečná doložka je ve směnce, tedy v listině, která obsahuje součásti, uvedené v čl. 1 a přihlédnouti k tomu, že ustanovení je v oddílu, který jedná jen o směnečném obsahu určovaném výstavcem. Se zřetelem na sankční ustanovení čl. 2, odst. 1, prolomené domněnkami odstavců 2 až 4 lze pak míti za to, že textem listiny je tu míněn minimální obsah směnky, jak se podává z ustanovení čl. 1 a 2. Poněvadž i prvé slovo textu je v textu, může text směnečnou doložkou i začínati. Nestačilo by však umístiti směnečnou doložku v nadpise, poněvadž při takové grafické úpravě by nebyla v textu, nýbrž nad textem.

Ad 2.: Na rozdíl od směnečného zákona, který žádal, aby byla směnečná doložka ve shodě s jazykem, jímž se v listině vyslovuje platební příkaz,

stanoví jednotný směnečný řád, že směnečná doložka musí být v jazyku, v němž je listina vystavena. Není to změna šťastná, poněvadž znova otvírá problém platnosti směnek jazykově smíšených, tedy na př. směnky, při níž byl český směnečný blanket vyplněn v jiném jazyku. Výklad, že listina je vystavena v jazyku, jímž se v ní vyslovuje platební poukaz, by se sice přimykalo ke směnečnému zákonu, ale byl by příliš umělý a nevyplýval by přímo z textu jednotného směnečného řádu. Bude asi nutno uznati za přípustnou směnečnou doložku v každém jazyku, jímž se ve směnce vyjadřuje některá součást jejího textu ve shora zmíněném smyslu.

III. Úroková doložka.

Podle čl. 7 patentu č. 51/1850 ř. z. ve znění min. nař. č. 197/1858 ř. z. činil slib úroků směnku neplatnou. Proti připuštění úrokové doložky se namítalo, že se v praxi úroky zpravidla připočítávají předem, takže jsou již ve směnečné sumě obsaženy. S hlediska účelnosti se uvádělo, že připuštěním úrokové doložky by se z pevné a neměnné směnečné sumy stala peněžní částka, která se následkem přirůstání úroků denně mění, což by působilo značné potíže. Směnečný zákon č. 1/1928 Sb. nepřipustil sice úrokovou doložku, ale zmínil ustanovení směnečného řádu aspoň tak, že úroková doložka platí za nenapsanou (§ 3, č. 2).

Uplný průlom do zásady o nepřipustnosti úrokové doložky znamená čl. 5 jednotného směnečného řádu, který připouští, aby ve směnce, která zní na viděnou, nebo na určitý čas po viděné, ustanovil výstavce zúrokování směnečné sumy. U každé jiné směnky se hledí i nadále na úrokovou doložku jako na nenapsanou. Připuštění úrokové doložky u směnek na viděnou a na určitý čas po viděné lze odůvodniti tím, že splatnost takových směnek nemůže být předem přesně určena, takže nelze ani úroky předem ke směnečné sumě přiraziti.

Ve směnce s úrokovou doložkou musí být podle čl. 5, odst. 2 vždy udána úroková míra. Schází-li tento údaj, hledí se na úrokovou doložku jako na nenapsanou. Úroková doložka by tedy zněla na př. ... zaplatte 750 K a 6% úroky ode dneška.... Není-li určen jiný den, počíná úrok běžeti ode dne vystavení směnky (čl. 5, odst. 3) a končí dnem její splatnosti, ježto od tohoto dne počíná běžeti 6% úrok podle čl. 48 j. s. ř.

Poněvadž se na směnku, v níž schází údaj času, kdy má být placeno, hledí podle čl. 2, odst. 2 j. s. ř. jako na směnku splatnou na viděnou, nutno zodpověděti také otázku, zda je účinná úroková doložka u směnky, v níž schází údaj času splatnosti.

Čl. 5 j. s. ř. připouští úrokovou doložku jenom pro směnku, která z ní na viděnou. Podle domněnky čl. 2, odst. 2 j. s. ř. se však nehledí na směnku, v níž schází údaj času, kdy má být placeno, jako na směnku, která z ní na viděnou, nýbrž toliko jako na směnku splatnou na viděnou. Vzhledem k tomu, že ustanovení první věty prvního odstavce čl. 5 nesmí být při nejmenším vykládáno extensivně a se zřetelem na ustanovení druhé věty odst. 1, čl. 5, že u každé jiné směnky se hledí na doložku úrokovou jako na nenapsanou, zdálo by se, že v rozdílné dikci čl. 5, odst. 1 a čl. 2, odst. 2 j. s. ř. je úmyslná diskriminace, vyhražující účinnost úrokové doložky jen směnce, které neschází údaj času splatnosti a která tedy skutečně i v textu na viděnou z ní a že obrat čl. 2, odst. 2 odkazuje na jiná ustanovení o směnce splatné na viděnou, zejména na ustanovení o její splatnosti (čl. 34) a pod.

Proti tomu sluší však uvážiti, že v německém textu je stylistické rozlišení v obou ustanoveních zcela nepatrné — gilt als Sichtwechsel v čl. 2, odst. 2 a ... Wechsel, der auf Sicht ... lautet ... v čl. 5, odst. 1 a že žádný z obou autentických textů jednotného směnečného zákona v dikci obou ustanovení vůbec nerozlišuje — ... est considérée comme

payable à vue... a ...is deemed to be payable at sight... v čl. 2, odst. 2 a ... Dans une lettre de change payable à vue... a ...When a bill of exchange is payable at sight... v čl. 5, odst. 1.

Proto se zdá případnější výklad, že i v českém textu mají slova »směnka splatná na viděnou« v čl. 2, odst. 2 stejný význam, jako slova »směnka, která zní na viděnou« v čl. 5. Obrat »každá jiná« směnka v druhé větě prvního odstavce čl. 5 jest pak třeba vyložit restriktivně, jako odkaz na zbývající dva ze čtyř druhů směnek, uvedených v čl. 33 j. s. ř., totiž na směnku na určitý čas po vystavení a na směnku na určitý den. Podle toho by byla úroková doložka platná i u směnky, která »zní« na viděnou pouze podle domněnky čl. 2, odst. 2.

IV. Směnka na vlastní řad, zastřená směnka vlastní a komisionářská směnka.

Formulace ustanovení čl. 3, odst. 1 j. s. ř., že směnka může zníti na vlastní řad výstavců, je poněkud méně přesná než dikce § 5, odst. 1 sm. z., podle níž výstavce může sama sebe označiti za remitenta, poněvadž ani jednotný směnečný řád tu nemá na mysli jen výstavcova indosatáře. Je proto výstavce oprávněn přijmouti směnečnou sumu a nemusí za tím účelem směnku indosovati, jak by se zdálo podle slovního výkladu. Směnkou na vlastní řad si může výstavce výhodně opatřiti na př. akcept ještě dříve, než zná osobu, které chce směnkou zaplatiti, aniž by musel ponechávati směnku v údaji směnečníka blanko-směnkou. Může jí také použiti, chce-li získati jen směnečný závazek směnečníkův, aniž by však zamýšlel směnku indosovati.

Pro zastřenou směnku vlastní požadovalo ustanovení § 5, odst. 2 sm. z. rozdílnost místa platebního od místa vystavení. Ustanovení čl. 3, odst. 2 j. s. ř., které nezná tohoto omezení, umožní na př. hlavnímu závodu vydávati směnky i na odštěpné závody v sídle hlavního závodu a pod. Není také již výslovné ustanovení, že taková směnka má účinek směnky cizí. Přesto však právní postavení výstavce zastřené směnky vlastní zůstává stejné jako právní postavení výstavce obyčejné směnky cizí. Tak postih proti němu předpokládá protest (čl. 43 až 44), promlčecí doba proti němu činí jeden rok a nikoliv tři roky (čl. 70, odst. 2) atd. Výstavce zastřené směnky vlastní ručí sice podle čl. 9, odst. 1 j. s. ř. za její přijetí a zaplacení, ale jako směnečník není povinen směnku akceptovati. Akceptuje-li ji však, má právní postavení příjemce.

Také zastřená směnka vlastní může zníti na vlastní řad výstavců. V takovém případě nastává splnutí výstavce, směnečníka a remitenta v jediné osobě.

Jednotný směnečný řád stanoví v čl. 3, odst. 3 výslovně, že směnku lze vystaviti na účet třetí osoby. Jde o t. zv. komisionářskou směnku, v níž revaliční doložkou upravuje se krycí poměr tak, že směnečník nemá sčítovati s výstavcem, nýbrž s komitentem. Vztahy mezi směnečníkem a komitentem se však směnečným právem nespravují.

V. Směnka veletržní a tržní.

Podrobnější ustanovení o času splatnosti jsou v jednotném směnečném řádu přesunuta do oddílu V (čl. 33). Liší se od směnečného zákona tím, že odstraňují směnku veletržní a tržní. Směnečný zákon připustil tento druh směnky, aby nepředbíhal vývoji

tržních poměrů a nebránil rozšíření takových směnek, kdyby jich hospodářský život potřeboval. Průběhem doby se však ukázalo, že rozvoj dopravy nejrůznějšími dopravními prostředky zatlačil význam veletrhů a trhů do pozadí do té míry, že zůstávají předmětem zájmů již jen pro omezený okruh obchodnictva. Proto ani směnka veletržní a tržní nedoznala značnějšího rozšíření a její zánik nevzbudí ani větší pozornosti.

VI. Právní domněnky o chybcích údajích.

Sankční ustanovení čl. 2, odst. 1 j. s. ř., že se na listinu, které se nedostává některá ze součástí uvedených v čl. 1 j. s. ř. nehledí jako na cizí směnku, je prolomeno v odstavcích 2 až 4 tohoto čl. třemi právními domněnkami, které se vztahují na údaj: 1. času splatnosti, 2. místa platebního, 3. místa vystavení směnky.

Ad 1.: Podle čl. 2, odst. 2 j. s. ř. se na směnku, v níž schází údaj času, kdy má být placeno, hledí jako na směnku splatnou na viděnou. Vzhledem k této domněnce musí být na směnce údaj času splatnosti jen když směnka splatnou na viděnou být nemá. Toto nové ustanovení může přispět k cirkulaci směnky, protože je na prospěch věřitelů.

Ad 2.: Stejně jako § 3, č. 7 sm. z. stanoví i čl. 2, odst. 3 j. s. ř. právní domněnku, že není-li zvláštního údaje, hledí se na místo, jež je uvedeno u jména směnečnickova, jako na místo platební a zároveň jako na směnečnickovo bydliště.

Další domněnka, která byla přejata do směnečného zákona ze směnečného zákona uherského a podle níž, je-li uvedeno — ať výslovným údajem či v adrese u jména směnečnickova — několik míst, platí první z nich za místo platební, nebyla již jednotným směnečným řádem přijata. Toto ustanovení mělo však značný význam pro obchodní život a osvědčilo se zvláště u smenek s více směnečníky, bydlicími v různých místech. *Jednotným směnečným řádem vrací se tudíž v tomto směru právní stav do doby před směnečným zákonem, kdy směnky, u nichž bylo udáno více platebních míst nebo bez udání platebního místa více bydlišť směnečníka, byly proklašované za neplatné.*

Ad 3.: Pro případ, že na směnce chybí údaj místa vystavení, ježž předpisuje čl. 1, č. 7 j. s. ř., obsahuje čl. 2, odst. 4 právní domněnku, podle níž se na směnku hledí jako na vystavenou v místě, které jest udáno u jména výstavcova. Není-li u jména výstavcova — jak je pravidlem — udáno žádné místo, je ovšem směnka neplatná.

Právem místa vystavení směnky se spravují lhůty k výkonu postihových práv pro všechny osoby ze směnky zavázané (čl. 94) a toto právo rozhoduje také, zda majitel cizí směnky nabývá pohledávky, jež jest základem vystavení směnky (čl. 95).

Směnka, již se nedostává některého z uvedených údajů může ovšem být v těchto bodech blanko-směnkou (čl. 10) a zmíněné právní domněnky nebrání doplnění chybcích údajů.

VII. Zásada vzájemné nezávislosti směnečných prohlášení.

Nehledě k ustanovení § 63 sm. z., které je pojato i do čl. 32, odst. 2 j. s. ř., byla zásada vzájemné nezávislosti směnečných prohlášení vyjádřena v § 2 sm. z. se vztahem na podpisy osob, které se nemohou směnečně zavazovati a v § 77 pokud jde o podpisy nepravé. Posléze uvedené ustanovení bylo zařadeno spolu s ustanoveními §§ 78 a 79, týkajícími se falšování textu směnky do samostatného oddílu XIII pod titulkem *Směnky falešné.*

Jednotný směnečný řád odděluje oboje ustanovení a vyjadřuje je zároveň všeobecněji.

V čl. 7 j. s. ř. je vyjádřena zásada vzájemné nezávislosti se vztahem na podpisy tak, že jsou-li na směnce podpisy osob, které se nemohou směnečně zavazovati, podpisy zfalšované, podpisy vymyšlených osob anebo podpisy, které z nějakého jiného důvodu nezavazují osoby, které podepsaly směnku anebo jejichžto jménem byla podepsána, nemá to vliv na platnost ostatních podpisů.

To, co bylo stanoveno v §§ 78 a 79 sm. z. se vyjadřuje s menšími změnami v čl. 69 j. s. ř. pod titulkem *Změny*.

Zásada vzájemné nezávislosti směnečných prohlášení je zvláště významná u prohlášení výstavcova, neboť na směnku, která je logicky jeho směnečným prohlášením, se píše prohlášení ostatní. I u podpisu výstavcova stačí, že je na směnce podpis, který může být abstraktně podkladem směnečného závazku. Na platnost podpisů ostatních nemá vlivu, zda osoba, která je na směnce jako výstavce uvedena, směnku skutečně vystavila (podpisy zfalšované, podpisy vymyšlených osob) resp. zda je tímto podpisem vázána (podpisy osob, které se nemohou směnečně zavazovati nebo podpisy, které z nějakého jiného důvodu nezavazují osoby, které podepsaly směnku, nebo jejichž jménem byla směnka podepsána).

Jednotný směnečný řád vyjadřuje tedy zásadu vzájemné nezávislosti směnečných prohlášení úplněji a formuluje ji všeobecněji než směnečný zákon.

VIII. Ručení výstavcovo.

Prohlášení výstavcovo, které je vůči směnečníkovi platebním poukazem, má podle čl. 9 j. s. ř. význam i jako skutečnost, na základě které výstavce ručí remitentu a jeho nástupcům za přijetí a zaplacení směnky.

Podle druhé věty § 7 sm. z. platí za nenapsanou doložka, kterou výstavce své ručení vylučuje nebo omezuje. Čl. 9, odst. 2 j. s. ř. rozlišuje však mezi ručením za přijetí, které může výstavce vyloučiti a ručením za zaplacení, kde se hledí na každou doložku, která toto ručení vylučuje jako na nenapsanou.

Poněvadž přijetí cizí směnky bylo až dosud jednou z hlavních konstituant jejího významu pro hospodářský život, zdá se na první pohled, že připuštěním doložky, která ručení za přijetí vylučuje, může význam cizí směnky pro hospodářský život poklesnouti. Z bližšího rozboru jest však patrné, že by takové obavy nebyly zcela důvodné.

Ručení výstavce za zaplacení směnky znamená hospodářsky, že výstavcovo jmění je úhradovým zdrojem pro uspokojení nároku směnečného věřitele. V okamžiku přijetí stává se věřiteli přímo přístupným ještě další úhradový zdroj, totiž jmění akceptantovo. Vztahuje-li se ručení výstavcovo kromě na zaplacení také na přijetí směnky, nezvětšuje se tím úhradový zdroj pro věřitele, poněvadž ručení za přijetí může být realizováno také jen z jeho jmění, které však je již věřiteli přístupné z důvodu jeho ručení za zaplacení směnky.

Význam ručení výstavcova za přijetí směnky jest tedy v něčem jiném. Podle směnečného zákona v tom, že umožňuje, aby se ihned, jakmile směnka nebyla přijata, oddělila z výstavcova jmění částka, potřebná k uspokojení věřitelova nároku a reservovala ve formě jistoty pro úhradu směnky. Děje se to cestou zajišťovacího postihu pro nepřijetí. Podle jednotného směneč-

ného řádu, který nezná zajišťovací postih, umožňuje ručení výstavce za přijetí směnky dokonce, aby se v případě, že směnka nebyla přijata, využilo jmění výstavce, jakožto úhradového zdroje k uspokojení věřitelova nároku proplacením směnky, a to i před její splatností (čl. 43).

Ručení výstavce za přijetí směnky může proto míti v praxi značný význam, zvláště je-li obava, že jeho jmění v okamžiku splatnosti již nestačí k proplacení směnky. Protože však jeho vyloučení je jasně patrné z příslušné doložky na směnce, není nebezpečí, že by připuštěním této doložky byl snížen význam celého institutu cizí směnky.

Toto ustanovení (čl. 9, odst. 2 j. s. ř.) je v souvislosti s čl. 22, odst. 2 j. s. ř., který zavádí t. zv. nepřijatelnou tratu, v níž spatřuje prostředek k mobilisaci fakturových pohledávek drobných podnikatelů. Malému obchodníku a výrobci není zpravidla možno opatřit si úvěr eskontem rimes. Nemůže však také čekat, až mu jeho odběratelé zaplatí jeho pohledávky za dodané zboží, poněvadž potřebuje peníze k dalšímu provozu svého podniku. Hledá proto prostředky, jak si na tyto pohledávky opatřit úvěr. Dosud se tak dalo zpravidla formou postupu fakturových pohledávek. Tato forma úvěru byla však příliš drahá a vzbuzovala i pochybnosti právního rázu. Proto se zavádí t. zv. nepřijatelná trata, která se považuje za prostředek vhodnější. Podnikatel vydá na výši své pohledávky a na čas její splatnosti směnku na svého odběratele. Respektuje však jeho nechuť podrobovat se akceptem přísnému režimu směnečného práva a zakáže proto předložení směnky ku přijetí. Směnečník sice směnečněprávně zavázán nebude, ale protože podkladem této směnky je pohledávka výstavce za odebrané zboží, které je směnečník občanskoprávně povinen zaplatiti v čase, který se shoduje s časem splatnosti směnky, bude směnka proplacena. Na základě toho může býti směnka eskontována a obíhati podobně jako rimesa. Jde o novum, které je kromě toho výsledkem kompromisu a třeba proto vyčkati, jak se nepřijatelná trata osvědčí.

IX. Závěr.

Diferenciace unifikované směnky od směnky podle úpravy, která předcházela jednotnému směnečnému zákonu je přirozené v každém právním řádu jiná. Promítne-li se ustanovení o formě unifikované směnky na úpravu zákona č. 1/1928 Sb., je zřejmá shoda hlavních rysů obou úprav. Mosaika změn a doplňků, která při tom zároveň vynikne, přispěje zpravidla kromě unifikace také ke zpřístupnění směnky a zvýšení její upotřebitelnosti, poněvadž zmírňuje směnečný formalismus všude, kde ho není s hlediska funkcí směnky nezbytně zapotřebí.

Jaroslav Hözl:

STAVBA NA CIZÍM POZEMKU.

V poslední době se množí stavby na cizím pozemku. Vlastník pozemku dovolí na př. někomu, aby si na jeho pozemku postavil weekendovou chatu. Nemusí jíti vždy jen o nějakou dřevěnou boudu; může to býti zděná chata, od malé vily k nerozeznání. Stal se případ, že katastrální měřický úřad